

I. Alaeddin Keykubat'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma

Alaeddin Keykubat's Father in Law Kyr Fard

Mehmet Ali HACIGÖKMEN*

Özet: Alaeddin Keykubat tahta çıktığında, Türkiye Selçuklu Devleti Ortadoğu'nun en güçlü devleti konumuna gelmişti. Devlet Karadeniz ve Akdeniz sahillerine açılmış, sahil güvenliğini sağlamak için anlaşmalar yapmış, yabancı tüccarlara güvenceler vermiştir. Akdeniz sahil güvenliğini de sağlamlaştırmak için Kalanoros (Alaiyye) kalesinin alınması zorunluluk haline gelmişti. Alaeddin Keykubat döneminin büyük emirlerinden olan Mübarezüddin Ertokuş, Esededdin Ayaz'ın teşvikleriyle Kalanoros fethedildi. Sultan burayı o kadar çok sevdi ki adını, Alaeddin'in şehri anlamında Alaiyye olarak verdi. Kalanoros'un hâkimi olan Kir Fard'a ikta olarak Akşehir'i ve birkaç köyü verdi. Kızlarından birisini kendine eş edindi. Kir Fard'ın kızı daha sonra Müslüman olduğu halde, kendisi ve oğulları Hristiyan olarak kalmışlar, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra Selçuklu siyasî olaylarına da karışmışlardır. Kir Fard ve ailesi Alaeddin Keykubat'ın ölümünde sonra Akşehir'i bırakıp Sille ve Hatunsaray civarına yerleştiğini biliyoruz. Hatunsaray ve Sille civarındaki üç tane Girvat köyü, Alaeddin Keykubat'ın kayınpederi Kir Fard isminden gelmektedir. Bütün bu bilgiler bölgenin kendisine mülk olarak verildiğini göstermektedir. Çalışmamızın esas konusu Alaeddin Keykubat'ın kayınpederi Kir Fard'ın bu bölgeye niçin ve hangi sebeple geldiğidir. Ayrıca Kir Fard'ın kızı yani Alaeddin Keykubat'ın eşi Hond Hatun ile oğulları üzerinde de durulmaya da çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kir Fard, Alaiyye, Alaeddin Keykubat, Hatunsaray, Sille, Girvat, Giryat

Abstract: When Alaeddin Keykubat succeeded to the throne the Rum Seljuk Sultanate became the most powerful state of the Middle East. The state had reached the coasts of Mediterranean and Black Seas. The Seljuks were signing treaties for the security of the coasts and providing security to foreign merchants. It was necessary for Alaeddin Keykubat to occupy the castle of Kalanoros (Alaiyye) in order to reinforce the coastal security of the Mediterranean. And Kalanoros was conquered with the encouragement of Mübarezüddin Ertokuş, and Esedüddin Ayaz, who were among the most powerful Emirs of Alaeddin Keykubat's reign. The Sultan loved this place so much that he renamed the city Alaiyye, meaning, the city of Alaeddin. He gave Kirvard, the former ruler of Kalanoros, Akşehir and a few villages in that region as a fief and he married one of Kirvard's daughters. This daughter became a Muslim unlike Kirvard and his sons who remained Christians, and after the death of Sultan Gıyased-Din Keyhusrev II they participated in the political events of the Seljuk state. It is known that Kirfard and his family left Akşehir and settled in Sille and Hatunsaray following the death of Sultan Alaeddin Keykubat. The region might have been given to Kirfard, as the name of three villages called Girvat in the Hatunsaray and Sille areas derives from the name of the father-in-law of Sultan Alaeddin Keykubat, Kyrvar. The primary subject of this paper is Kyr Fard and the region and also Hond Hatun, the daughter of Kyr Fard and wife of Sultan Alaeddin, and her children.

Keywords: Kyrvar, Kirfard, Kyr Fard, Kalanoros, Alaeddin Keykubat, Hatunsaray, Sille, Girvat, Giryat

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya, nafonder@yahoo.com

Alaeddin Keykubat tahta çıktığında (1220) (İbn Bibi 1957, 209; İbn Bibi 1996, 227; Yazıcızâde Ali, 2009, 374; Turan, 1971, 325.) Türkiye Selçuklu Devleti Ortadoğu'nun en güçlü ve muktedir devleti konumuna gelmişti. Bu duruma babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile ağabeyi I. İzzeddin Keykavus'un büyük katkısı vardı. *Alaeddin Keykubat*'ın ağabeyi I. İzzeddin Keykavus önce Sinob'u alarak Karadeniz'e açılmış (İbn Bibi (1957), 147-150; İbn Bibi (1996), 168-171; Müneccimbaşı, 2001b, 14-24; İbn Vâsıl, 225; Turan, 1971, 302; Koca, 1997, 30-38.) ardından, babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine kaybedilen, Antalya'yı tekrar Selçuklu topraklarına dâhil etmiş idi (1216) (İbn Bibi, 1957, 141-45; İbn Bibi, 162-165; Tevhid (1341), 168; Ebul Ferec, 497; Turan, 1971, 308-312). Böylece Türkiye Selçuklu Devleti Akdeniz ve Karadeniz'e açılmıştır. I. İzzeddin Keykavus'un zamansız ölümü üzerine (Şevval 616/Ocak) 1220) Koca, 1997, 30-40; Turan, 1951, 449, 452; Turan, 1977a, 631-642), ümera uzun süredir hapis hayatı yaşayan I. Alaeddin Keykubat'ı tahta çıkarma kararı almıştır. *I. Alaeddin Keykubat* tahta çıktıktan sonra babası ve abisi gibi, ticareti geliştirmek için Venediklilerle ticaret anlaşması yaptığını biliyoruz (Turan, 1971, 283; Turan, 1960, 6; Mart 1220 tarihli bu antlaşma O. Turan tarafından yayınlanmış ve antlaşma üzerine geniş bir değerlendirme yapılmıştır (Turan, 1988, 121-137; metin, 143-146). Antlaşmanın farklı bir açıdan yorumu için bkz. Turan, 1990, 118-126). Bu anlaşmaya göre Selçuklu Devleti, Anadolu'da ticareti güvenli yapmaları için Venedikliler'e güvence vermiş idi. Hatta kendi sahillerine gelen ticaret gemilerinin, korsanların saldırısı karşısında zarar gören mallarını karşılama sözü bile vermişti (Anlaşma metni için bkz. Turan, 1988, 143-146; Heyd, 2000, 462-463; Cahen, 2001, 137). Selçuklu Devleti anlaşma ile teminat altına aldığı tüccarların güvenliği için, sahil güvenliğini sağlamak zorunda idi. Bunun için Akdeniz sahilinde bulunan limanları almak zorundaydılar. Özellikle Antalya'ya yakın Kalanoros (*Coracesium*, *Korakesion Alanya*) (Alanya ismi, Latince (*Coracesium*) veya Yunanca'ya (*Korakesion*) Luvi dilinde uç/çıkıntılı şehir anlamına gelen Korakassa kelimesinden geçmiştir. Bizans egemenliği altındayken, Yunanca güzel/hoš dağ anlamındaki Kalonoros veya Kalon Oros adı kullanılmıştır. Selçuklular ise şehrin adını, I. Alaeddin Keykubat'ın isminin farklı bir türevi olarak Alaiye'ye (علاية) çevirmişlerdir. 13 ve 14. yüzyıla gelindiğinde ise İtalyan tüccarlar Candelore veya Cardelloro ismini kullanmışlardır. (Konyalı, 1946, 30-31). Akdeniz'in güvenliği bakımından bu kale çok önemli bir merkez idi.

Bizans'ın Akdeniz Sahillerinde Hâkimiyetini Kaybetmesi

Bizans 1146 yılında Konya'da Sultan Mesut tarafından yenilgiye uğratılmasının ardından (Kesik, 2003), 62-76) yavaş yavaş Anadolu'dan otoritesini çekecektir. Bizans İmparatoru Manuel, 20 yıl boyunca çaba harcarsa, devam eden Haçlı seferlerinden destek almaya çalışsa da başarılı olamadı (Gruhn, 1904, 1-31; Işın, 1996, 525-545). Bizans hem Çukurova'da hem de Akdeniz ve Karadeniz'de hâkimiyetini kaybedecektir. Ama Bizans'a en büyük darbe Miryakefalon savaşı ile vurulmuştur (1176) (Çay, 1983, 303-312; Altan, 2002, 630-634; Turan, 1977a, 688-703). Bu savaştan sonra Selçuklular Anadolu'nun en büyük devleti olmuş, Batı Anadolu'da Uc sınır bölgesi oluşturulmuş, Uluborlu ve Honaz bu sınır bölgesinin merkezi olmuştur. Bizans'a bir darbeye IV. Haçlı Seferi ile olmuş (1204), İstanbul Latinlerin egemenliğine geçmiş (Donald (1999): 2; Villehardion, 2001, 216-248), Anadolu'da İznik ve Trabzon'da iki ayrı devlet olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Bizans'ın Akdeniz sahili ile bırakın hâkimiyet kurmayı irtibatı bile kesilmişti. Akdeniz'de bağımsız hareket eden şehirler ortaya çıkmıştır (Villehardion, 2001, 249; Angold, 1984, 285; Heyd, 2000, 294). Kıbrıs'ta kurulan Haçlı Krallığı (Bkz. Edbury, 1991; Demirkent 1997; Demirkent, 1990; Demirkent, 1994) ve Venedikliler'in Akdeniz'de ticarî etkisini göz ardı etmemek de gerekli idi. *I. Alaeddin Keykubat* Bizans'tan bağımsız olarak hareket eden Kalanoros'a hâkim olarak bölgenin güvenliğini sağlamak istiyordu. Bu dönemde Selçuklu Türkiye'si dışında bazı siyasî olaylar da gelişmekte idi. O da İslâm dünyasını kasıp kavuran Moğol istilası idi (Cüveynî, 169 , 174, 176, 178, 180, 182, 198;

İbnü'l-Esîr, 325, 327, 332, 333, 335, 336, 340, 341342, 349, 350,352, 353, 354, 355, 357; Grousset, 1980, 234-239). Sultan, Moğol tehlikesine karşı siyasi ve askerî tedbirleri alır (Cüveynî, 169, 174, 176, 178, 180, 182, 198; İbnü'l-Esîr, 325, 327, 332, 333, 335, 336, 340, 341342, 349, 350,352, 353, 354, 355, 357; Grousset, 1980, 234-239) ve hudut kalelerini sağlamlaştırırken ülkenin ortasında bulunan Sivas, Kayseri ve Konya gibi büyük şehirlerin de surlarını ve kalelerini yeniden inşa ettirdi (İbn Bibi, 253-256; İbn Bibi, 272-274). O, bu üç büyük şehirden başka Erzincan, Amasya, Malatya ve diğer Anadolu şehirlerini de kale ve surlarla sağlamlaştırmıştır. *Alaeddin Keykubat* Konya surlarını bitirdikten sonra ilk seferi olan Kalonoros kalesini fethetmiştir (İbn Bibi (1957), 235-252; İbn Bibi (1996), 258-262, Konya surlarından sonra vuku bulduğunu söyler. Hadiselerin kronolojik sırasına göre de fethin 618/1221 yılında olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Turan, 1971, 337).

Kalonoros (*Coracesium, Korakesion, Alanya*) Kalesinin Fethi

Uzun süreden beri Antalya subaşılığını yapmış ve bu sahilleri çok iyi bilen *Mübarizüddin Ertokuş* ve *Şarab-salar Esedüddin Ayaz* adlı beyler fethin baş mimarları idiler. Fetih tamamlandıktan sonra bölge, Manavgat'tan Silifke ve Anamur'a kadar uzanan sahil çizgisi Türk boylarının iskân alanı oldu. Bölge Türkler'in yaylak ve kışlak hayat tarzına çok uygundu. Aynı zamanda sultan bu bölgeyi çok sevmişti. Kalonoros'a kendi adını vererek Alaiyye yaptı. Saraylar yaptırdı. Kale tahkim edildi, tersane yapıldı. Böylece sahilin güvenliğini sağlayacak filo yapılmaya başlandı (İbn Bibi'nin naklettiğine göre, Alâeddîn Keykubad fetihden sonra Alâiye'de camiler ve 12 kapılı kasr (saray) yaptırmıştır (İbn Bibi, 1957, 249; İbn Bibi, 1996, s. 267). Seton L'loyd ve D. Storm Rice'm verdiği bilgilere göre ise, Sultan I. Alâeddîn Keykubad, memleketin her yerinden getirdiği halkı, zanaatkarları ve bilginleri şehre yerleştirmiştir. Şehrin etrafında ekili bulunan topraklara Türkmenlerin girmesi için izin vermiştir. İskân işinden sonra da kale surlarının yapımına başlamıştır (L'loyd, 1989), 4). Kale hâkimi Kir Fard, kaleyi *Alaeddin Keykubat*'a devrettikten sonra, Akşehir ve iki karyesi ona mülk olarak verilmiştir (Müneccimbaşı, 2001b, 61, 69-70; İbn Bibi (1957), 57, 137; İbn Bibi (1996), 266, 267, Cahen, 2000, 133-4; Burada aynı kişiye ikta olarak verilen topraklarla mülk olarak verilen topraklarda bir ayrım yapılmaktadır. Bu da tarıma elverişli kırsaldaki toprakların da özel mülkiyete devredilebildiğini gösterir. Burada her biri bir şehir gelirine sahip olan tanınmış birkaç köyün mülkiyetinin verildiği görülmektedir. Buradaki birkaç köy Ilgın ve Doğanhisar kazaları olsa gerektir). Aynı zamanda hareminden bir hanım Sultana zevce oldu (İbn Bibi (1957), 248; İbn Bibi (1996), 266).

Kir Fard Kimdir?

Kimliği ve ailesi hakkında pek fazla bilgiye sahip değiliz. Ermeni Simbat Vekaayi-nâmesinde onun Adom adlı Ermeni büyüğünün torunu olduğu ve dolayısı ile Ermeni olduğu yazar (Simbat, 80). Ancak Ermeni olmasının imkânı yoktur. Bu belki de bölgede Bizans hâkimiyetinin sona ermesinden sonra, Ermeniler'in Ayas (Darkot, 1979, 41-43) limanından sonra Akdeniz sahillerini de hâkim olma çabalarının bir sonucu olabilir. Bölgede Venedikliler'e bağlı görevliler de bulunmaktaydı. Mesela Antalya, Selçuklular'ın eline geçmeden İtalyan Aldo Brandini adlı birisinin elinde idi (İbn Bibi, 1957, 141-142; İbn Bibi, 1996, 162-167; Turan, 1971, 307-311). Onun kullandığı *Kir* unvanı, Bizanslı bir asilzâde olduğunu göstermektedir. Trabzon İmparatorlarının da *Kir* unvanını kullandıklarını kaynaklar yazmaktadır (İbn Bibi, 1957, 147-152; İbn Bibi, 1996, 170-172; Ebul Ferec, 369; Ebu'l Fidâ, 122.). Bu kelimenin bir unvan olduğunu Yunanca "*kirios*" kelimesinden Türkçe'ye geçmiş olduğunu biliyoruz. Kir (Kyr) kelimesi "*bey, ağa, hâkim, reis, hükümdar, emir*" anlamlarına gelmektedir (Karattzas, 1994 115, 415). "*Kir*" unvanının "*efendi*" (Öztürk, 2007: 411-424; Efendi kelimesi için ayrıca bkz. Köprülü, 2004, 169) kelimesi ile beraber Türkçe'ye Anadolu'da Selçuklular döneminde XII. ve XIII. yüzyıllarda Bizans Yunancasından geçmiştir. Kir Fard'ın ismine gelince, Kir Fard'ın ismi

kaynaklarda farklı farklı yazılmaktadır. İbn Bibi, *Kir-fard* (İbn Bibi (1957), 245, 247, 248, 249, 250; İbn Bibi (1996), 263, 264, 265.), Yazıcı-zade Ali, *Kir Fârid* (Yazıcızâde, 2009, 374.) Simbat Vekayinâmesinde *Kir-varda*, (Simbat, 1946, 80) Müneccimbaşı'nda “*Kir- Fardiros*” (Müneccimbaşı, 2001, 61.) şeklinde farklı farklı yazılmakta idi. Günümüz araştırmalarında Kirfard veya Kirvard gibi yazılsa da “*Kir*” bir unvan olduğu için isimden ayrı Kir Fard şeklinde ayrı yazılması gerektiğini düşünüyoruz. Buna göre hâkimi olduğu, Bizans bölgeden otoritesini çekince bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Hatta Alara kalesinin kardeşinin elinde olması bölgeyi ailesi ile beraber idare ettiğini ortaya koymaktadır (İbn Bibi, 1957, 250-51; İbn Bibi, 1996, 269; Konyalı, 1946, 66).

Kir Fard Akşehir'den Sille- Hatunsaray Çevresine Niçin Gelmiştir?

Kir Fard, Alaeddin Keykubat'ın saltanatı süresince kendisine verilen birkaç meşhur köyün mülkiyet (İbn Bibi, 1957, 247, İbn Bibi, 1996, 265-266.) menşuru ile Akşehir'de 15- 20 yıl yaşadı (1221-1237). Uzun bir süre Akşehir bölgesinde ailesiyle birlikte kalmış olmasına rağmen, burada onun hakkında çok az bir bilgi kalmıştır (Konyalı, 1945, 45 vdd.). Akşehir'deki huzurlu yaşamı *Alaeddin Keykubat'ın* ölümü ile bozuldu (İbn Bibi, 1957, 482; İbn Bibi, 1996a, 35; Yazıcızâde Ali, 2009, 592; Müneccimbaşı, 2001, 74; Koca, 2011, 165-197). Akşehir'de kendisini güvende hissetmemeye başladı. Bunun sebebi ise şu idi: *Alaeddin Keykubat (634/1237) vefatından önce Eyyubi Melikesinden doğan ortanca oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı veliaht göstermiş idi* (İbn Bibi, 1957, 459; İbn Bibi, 1996, 454). *II. Gıyaseddin Keyhüsrev bazı düşük karakterli komutanlarla işbirliği yaparak babasını zehirletti ve gene bu komutanların marifetiyle tahta oturmayı başardı* (İbn Bibi, 1957, 451-466; İbn Bibi, 1996, 452-458). *Bu işte en büyük desteği Sadeddin Köpek diye tanınan komutanından gördü. Melike-i Adiliye Ankara'da yayın kirişi ile boğularak öldürüldü* (İbn Bibi, 1957, 472; İbn Bibi, 1996a, 27; Turan, 1971, 411). *Oğulları İzzeddin Kılıç Arslan ve Rükneddin Borgulu kalesine hapsedildi. Bir süre sonra kendi çocukları olunca Borgulu kalesinde bulunan Melikleri öldürmesi için üstadı'd-dar Mübarizüddin Armağanşah'ı buraya gönderdi. Muhtemelen de öldürüldüler* (İbn Bibi, 1957, 473; İbn Bibi, 1996a, 28; Turan, 1971, 409-410; Alaeddin Keykubat'ın Melike Hatun adındaki kızının 1238 yılında Eyyubi Meliki, Melik Nasır ile evlendirildiğini biliyoruz. Evlendikten sonra Anadolu'ya hiç gelmediği tahmin edilen Melike Hatun'nun iki kız kardeşi daha vardı. Melike-i Âdiliyye'nin kabrinde (1247/645) tarihli kitabede kızlarından bahsedilmesi bundan dolaydır. Yani iktidar mücadelesinin yalnızca Melike-i Adiliyye ve erkek çocuklarının ölümüyle sınırlı kalmadığı kız çocuklarının da Anadolu'dan uzaklaştırıldığı anlaşılıyor. İbnü'l Adim, Kahire'de yaşayan bu çocukları ablalarının yanına getirmek için şehre gittiğini yazmaktadır. Alaeddin Keykubat'ın bu kızları II. G. Keyhüsrev'in ölümünden sonra ilan edilen genel af sonucu tekrar Anadolu'ya dönerek, annelerine türbe inşa ettirmişlerdir (bkz. İbnü'l-Adim, 1976, 6; Akşit, 2002, “*Melike-i Adiliye Kümbetinde Selçuklu Devri Saltanat Mücadelesine Dair İzler*” S. Ü. Türkiyat Araştırmaları Der. 2002/11, 24-245. Turan, 1977, 621; Edhem, 1334, 86; Edhem, 1982, 109; Halit Erkiletioğlu, 2001, 66; Ahmed Nazif, 1987, 8; Hacıgökmen, 2010, 471-488). Uc bölgelerdeki Türkmenler, kendilerinin hâmesi *Sultan Alaeddin Keykubat'ın* zehirletilmesinden dolayı *II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e* cephe aldılar. Bunun üzerine *Kir Fard* kendisine ve ailesine karşı oluşan muhalefet ve düşmanlık nedeniyle başkente yakın, kendisini güvende hissedebileceği Hatunsaray-Sille çevresine göçmüştür. Bu bölgedeki bazı köylerin kendisine mülk olarak verildiğini söyleyebiliriz. Bu mülklerin Hatunsaray ve Sille – Derbent çevresinde olduğunu, kendi adını taşıyan üç köyün varlığından çıkarabiliriz.

Kir Fard'ın adını taşıyan köylerden ilki, bugün adı *Kayadipi* olan Hatunsaray'a bağlı *Kirvat* köyüdür. Bu köy Osmanlı vakıf defterlerinde ve Karatay vakfında *Hatunsaray'a bağlı Kir Fard karyesi* şeklinde geçmektedir (Medrese-i Karatayı vakfına bağlı olarak Karye-i Kir Fard tabii Hatunsaray olarak geçmektedir. *Konya Evkaf Defteri*,(a), 13a; *Konya Evkaf Defteri*,(b), 16a, bu

vakıf defterinin tahlil ve metin transkribe çalışmasında Kirvat, Kirovalama diye yanlış okunmuştur. Coşkun, 1996, 31. Burada önemli olan nokta bugün adı Girvat (Kayadibi) olan köy Alaeddin Keykubat'ın kayınpederinin isminin tam doğru bir şekilde Kir Fard olarak yazılmıştır. Karatay vakfiyesindeki bu durum Alaeddin Keykubat'ın kayınpederinin isminin hiç değişikliğe uğramadan bu köyün ismini aldığını göstermektedir. Kir Fard'ın adını taşıyan diğer köylere gelince: Bunlar bugün adı Tepekent olan *Kiryat* köyü (Kasabanın eski isminin Kirfard isminden dolayı Giryat-Giryet olduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca Selçuklular döneminde, Konya-Altınapa-Başarakavak-Elikesikhan ve Derbent istikametinde devam eden, bir bakıma Konya'nın batıya açılan kapısı sayılan tarihi kervan yoluna 5 km. yakınlıkta bulunan ve döneminde çok sık bir ormanlık alan içerisinde kalan, yolculuğun selameti bakımında sığınılıp saklanılacak özelliğe haiz olan bu noktada yolcular birbirine gir yat diye hitap edip daha sonra teleffuzu kolaylamak için Giryet olarak isimlendiği de rivayet edilmektedir.) ile *Sefaköy* olan *Giryat* adlı köyledir. Bu iki Giryat köyü halk arasında ayırt edilmesi için *Çamurlu Giryat* (Sefaköy), *Kirli Giryat* (Tepekent) olarak adlandırılmıştır. Bu Kiryat köyleri ise Osmanlı vakıf defterlerinde Sille'ye (Su Diremi) bağlıdır (Sultanı'1 Arifin Hazret-i Mevlana Celaleddin Vakfı'na bağlı olarak Karye-i Kiryat tabi-i Su Diremi olarak geçmektedir. (*Konya Evkaf Defteri(a)*, 2b; *Konya Evkaf Defteri(b)*, 2a). Ancak burada bu köylerden adı Tepekent olan *Kiryat* köyü, Osmanlı döneminde Sille'ye bağlı olsa da Selçuklu döneminde Akşehir'e bağlı Ilgın kazasının bir köyü de olabilir. Kaynağımız İbn Bibi *Kir Fard*'ın mülk olarak aldığı yerleri, Akşehir'e bağlı geliri yüksek birkaç köy diye yazmaktadır (*İbn Bibi*, 1957, 247-248; İbn Bibi, 1996, 266-267). Yani *Kiryat köyü* (Tepekent) *Kir Fard*'ın Akşehir'den mülk olarak aldığı köylerden birisi olabilir. Her ne olursa olsun *Kir Fard* Akşehir'deki diğer mülklerini bırakıp başkente yakın bir yere gelmiştir (Harita).

Kirli Giryat köyü, Konya-Gevale Kalesi (Takkelidağ) Altınapa-Başarakavak-Elikesikhan ve Derbent istikametinde devam eden, bir bakıma Konya'nın Batıya açılan kapısı sayılan tarihi kervan yoluna 5 km yakınlıkta bulunan ve döneminde çok sık bir ormanlık alan içerisinde kalan, bir bölgedir. Bu yol Akşehir ve Yalvaç Kumdanlı Senirkent, Uluborlu'ya uzanır (Konya, Gevale Kalesi (Takkelidağ), Altınapa (Selçuk hanları var), Ulumuhsine, Selahattin (Elikesik hanı var), Derbent, Aşağıçiğil, Balkı (Hadrianapolis), Doğanhisar'dan Reis'e ulaşıyordu. Reis'den ise Gedil, Engili, Bermende (Savaş) üzerinden Akşehir'e ulaşıyordu.) *Çamurlu Giryat* ise Konya-Beyşehir karayolunun yaklaşık 35. kilometresinde ve yola cepheli Kızılören Hanı'nın bulunduğu güzergah üzerindedir. Bu yol Kubadabad ve oradan Akdeniz'e Antalya ve Alaiyye'ye bağlanan yol üzerindedir. Aynı şekilde Hatunsaray'a bağlı Kirvat köyü de saklanmaya ve savunmaya müsait bir yerdir. Kalesi bile vardır. *Kirvat* (*kayadibi*) bölgesinin iklimi Konya kara ikliminden farklı Akdeniz iklimine benzeyen yağışlı mümbit bir bölgedir (Fig. 1). Aslında bugün Hatunsaray-Yunuslar arasında bulunan *Çamurlu Kiryat* (*Sefaköy*) ile *Kirvat'ı* (*Kayadipi*) birleştiren eski tarihî yol en ilgi çekici yoldur. Bu yolun bazı yerlerinde devlet karayolu bile yoktur (Yol Hatunsaray, Botsa (Güneydere) (İki adet biri yıkılmış Roma köprüsü var), Glistra (Gök yurt), (Yol kalıntıları ve köprüler var), Tulası (Kayalı), Bulumya (Erenkaya), Çamurlu İğret (Girvat, köprü temeli var), Ballıkaya (kale ve kaya mezarlar var) üzerinden Yunuslar köyüne ulaşmaktadır.).

Kir Fard'ın Sille ve Hatunsaray bölgesine gelmesinin diğer bir sebebi de, buradaki Hristiyan nüfusun varlığıdır. Hem *Çamurlu Giryat* hem de *Kirvat* (Kayadipi) köyünde kilise de bulunmaktadır. Çünkü *Kir Fard* ölünceye kadar Hristiyan olarak yaşamıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi *Kir Fard* Kalonoros (Alâiyye) hâkimiyeti sırasında bölgenin ruhanî lideri gibi idi (Konyalı (1946), 68). Torunu, II. *Giyaseddin Keyhüsrev*, Latin *İmparatoru Baudouin*'den Moğollar'a karşı yaptığı ittifak girişiminin devamı için Fransa kralı St. Louis'in annesine yazdığı 5 Ağustos 1243 tarihli mektupta yaptığı istekte bu açıkça görülüyor. Bu mektupta

Selçuklu Moğollara karşı ittifak'ın güçlenmesi için İmparatorun akrabalarından bir prensesle evlenmek istiyor, evleneceği kızın dinini muhafaza edeceğini teminatı verdiğini yazıyor, ayrıca II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in hem annesinin hem dedesinin Hristiyan olduğu zikrediliyordu (Du cagne, 1826, 289-91; Kaymaz, 2009, 105; Turan, 1971, 403).

Ölümü İle İlgili Bilgiler

Konyalı Eflatun Manastırı'ndan Arkeoloji müzesine oradan da bugün İnce Minare'de bulunan *Eski Eserler Müzesi*'ne getirilen Grek alfabesi ile yazılı *Emir Aslan Komnanos'a* (Mclean, 2002, 21, Konyalı, 1964, 1163) ait mezar taşında bahsederken buna benzer bir mezar taşı kitabesi bulunduğunu, bunun da *Kir Fard'a* ait olabileceğini söylemekte ancak başka bilgi vermemektedir. Bugün ise bu mezar taşına ulaşmak mümkün olamamıştır. Durum böyle olunca *Kir Fard*'ın ölüm tarihini de bilemiyoruz. Büyük bir ihtimalle torunu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanatını Selçuklu Devleti'nin kaos ve kargaşa dönemini görmüştür (1246). *Kir Fard*'ın çocuklarına gelince, Alaeddin Keykubat'ın eşi olan kızı ve iki oğlunu biliyoruz. Şimdi Alaeddin Keykubat'ın eşi olan hanımdan ve çocuklarından bahsedelim.

Hont Hatun Kimdir?

İbn Bibi, Alaeddin Keykubat'ın Kalonoros'u fethettikten sonra akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek için *Kir Fard*'ın haremindeki cariyelerinden birisiyle evlendiğini yazmaktadır (İbn Bibi, 1957, 247; İbn Bibi, 1996, 265- 266). Ermeni Müverrihi Simbat, *Sultan Alaeddin'in Kir Fard'ın elinden kalesini aldığında onun kızı ile evlendiğini fakat kızın "Hristiyanlığından" dolayı sultanla hiçbir münasebette bulunmadığını* yazar (Simbat, 1946, 80; Du cagne, 1826, 289-91; Turan, 1971, 403; Kaymaz, 2009, 105). Burada dikkati çeken nokta, kaynağımız İbn Bibi'nin, *kızı* ifadesini kullanmamasıdır. Ayrıca bu evlilik olayını bir cümle ile geçiştirmiş, ancak akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla yapıldığı ifade etmiştir. Aynı kaynak *Alaeddin Keykubat'ın Eyyubi Melikesi, Âdiliye Hatun* ile evliliğini uzun uzun anlatmaktadır (İbn Bibi, 1957, s.293,300; İbn Bibi, 1996, 310-314). *Âdiliye Hatun'un* daha asil ve Müslüman, *Kir Fard*'ın kızının ise Hristiyan olması bunun sebebi olabilir. İbn Bibi'nin bu evliliğin akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek için yapılmış olduğunu söylemesi (İbn Bibi, 1957, 248, İbn Bibi, 1996, 266) bu hanımın, *Kir Fard*'ın kızı olduğunu göstermektedir. Bu hanımın adı da *Hunat* ya da *Hunad*, *Mahperi Hatun* olarak kaynaklara geçmektedir (Edhem, 1334, 67-68-69). *Bilge, büyük, seçilmiş okunmuş* manâsına gelen *Hunad* (Hunat); (İbn Bibi, 1957, 246-47; İbn Bibi, 1957, 266) *Hunat* ismine *Hatun* eklenmiştir. *Mahperi* (Ay parçası, etrafına nur ve güzellik saçan) ise Kayseri'de kendi adıyla 1238 yılında yaptırdığı külliye kitabelerinde geçmektedir (Erkiletlioğlu, 2001, 52). Burası cami, medrese, hamam ve türbe bölümlerinden oluşmaktadır (Edhem, 1334, 62-63-64-69). Uzun süre Hristiyan olarak yaşadığını biliyoruz. Bu durum *Alaeddin Keykubat*'ın saltanatının son yıllarına kadar devam etmiştir. *Alaeddin Keykubat* ile evliliğinden olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in iktidar döneminde onun Müslüman olduğu ve kendini hayır işlerine verdiğini de biliyoruz. Kitabelerde geçen unvanı ise *Saffetü'd-dünya ve'd-Din Mah-peri Hatun* dır (*Din ve dünyanın yüzü akı*). Bu gibi ifadeler hükümdarlara mahsus elkaplardır. Hanedan üyelerinin hanımlarının isimleri kitabelerde *Saffetü'd-dünya ve'd-Din* ifadesinden sonra geçmezdi (Edhem, 1334, 69). Ancak burada *Mahperi Hatun* ismi yazılmıştır. Bu da belki de oğlu iktidara gelince Sultanın annesi olarak idare mekanizmasındaki nüfuzunu göstermektedir. Onun vefat tarihi ile ilgili bir bilgiye sahip değiliz. Çünkü türbesinde ölüm tarihi ile ilgili herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Kendisinin 1238 tarihinde yaptırdığı imaret dolayısıyla babası *Kir Fard* gibi oğlunun saltanat dönemini gördüğünü söylememiz mümkündür.

Kir Fard'ın Oğulları Kimdir?

Devleti yönetmekten âciz *II. Gıyaseddin Keyhüsrev*, 1246 yılında ölümü üzerine geride bıraktığı üç oğlu taht mücadelesine başlayarak devletin çöküşünü hızlandırmıştır. *II. İzzeddin Keykavus*, *IV. Rükneddin Kılıçarslan*, *II. Alaeddin Keykubat* adlı kardeşler (Aksarayî, 1944), 37; Aksarayî, 2000, 28. Aksaray haricindeki kaynaklar bu törenden açık olarak bahsetmez ama üç kardeşin beraber hüküm sürdüğünü anlatırlar (İbrahim Artuk, 1972, 269-286). *Celaleddin Karatay* (1249-1254) dönemi hariç, devamlı mücadele içinde olmuşlar (Turan, 1971, 469), devletin hakimi olan Moğollar ise kardeşleri kukla gibi yönetmişlerdir. *II. Alaeddin Keykubat*'ın ölümü (1257) üzerine geride iki kardeş kalmıştır. *II. İzzeddin Keykavus* ise Moğollar'a karşı mücadele içinde olmuştur. *II. İzzeddin Keykavus*'ün bu mücadelesinde yanında *Kir Hays*, *Kir Kedid* adlı dayıları vardır. Bu şahıslara kaynaklar *II. İzzeddin Keykavus'un* büyük dayıları demektir (İbn Bibi, 1956, 638, İbn Bibi, 1996a, 161; Aksarayî, 2000, 31). Bu durum *Kir Hays* ve *Kir Kedid* adlı şahısların *Kir Fard*'ın çocukları olduğunu göstermektedir. Bu iki şahıs cüretkar tavırları ile Konya'nın ve muhitinin tepkisini çekmiştir. Hristiyan dayılarının nüfuzu o kadar artmıştır ki biri *beylerbeyi*, biri de *emir-i ahûr* makamına getirilmiştir (Bkz. Turan (1953), 80, 82-83). *II. İzzeddin Keykavus* saltanatını bırakıp Antalya'da gemiye binerken, karısı, çocuklarının yanında yine yanında Hristiyan dayıları da vardı (Turan, 1971, 497).

Sonuç

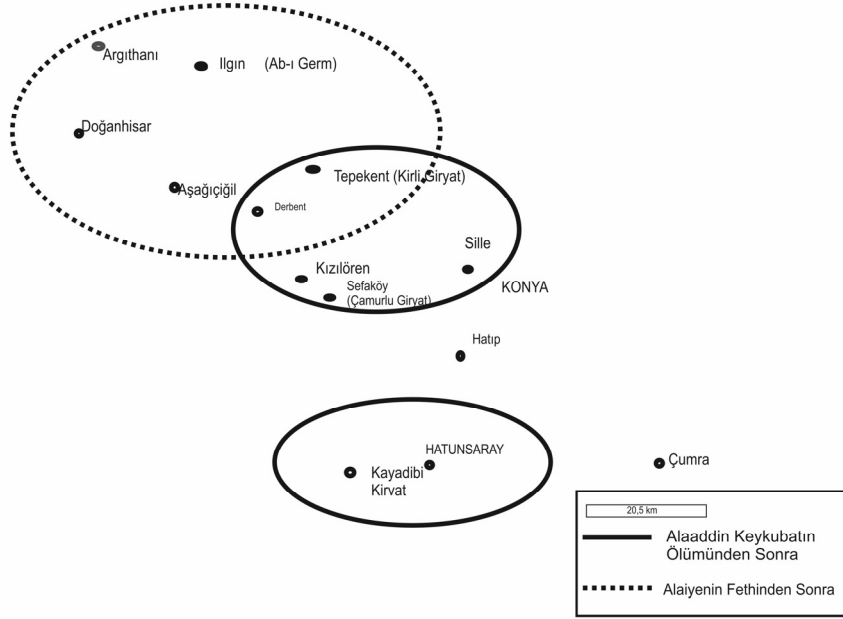
Sonuç olarak *Kir Fard* ve ailesi, Kalooros kalesi *Alaeddin Keykubat* tarafından fethedilince Akşehir'de iki karye kendisine mülk olarak verilmiş ve burada Sultan'ın ölümüne kadar yaşamıştır. Kızlarından birisini ise sultana eş olarak vermiştir. *Hont Hatun veya Mahperi Hatun* adını alan bu hanım, uzun süre Hristiyan kaldıktan sonra, hayır ve hasenat sahibi Müslüman birisi olmuştur. *Kir Fard*'ın kendisi *Alaeddin Keykubat*'ın ölümünden sonra *II. Gıyaseddin Keyhüsrev* ve ailesine karşı oluşan muhalefet nedeniyle daha güvenli Sille-Hatunsaray civarına göçmek zorunda kalmıştır. Bu göçün en önemli sebeplerinden birisi siyasidir. Ancak Sille-Hatunsaray çevresinin seçilmesinin en önemli sebeplerinden birisi de yörenin hristiyan nüfusudur. *Kir Fard*'ın oğullarını da üçlü saltanat dediğimiz *Celaleddin Karatay* döneminden sonra (1249-1254) *II. İzzeddin Keykavus* ile beraber Moğollara karşı mücadele ederken görüyoruz. Yani *Kir Fard*'ın oğulları *II. İzzeddin Keykavus* döneminde Selçuklu Devleti'nin idaresinde etkin rol almışlardır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Nazif Efendi (1987). *Kayseri Tarihi (Mir'at-ı Kayseriye)*. Yay. M. Palamutoğlu. Kayseri 1987.
- Altan, E. (2002). "Myriokephalon (Karamık-beli) Savaşı'nın Anadolu Türk Tarihindeki Yeri". *Türkler VI*. Ankara.
- Aksarayi, Kerimüddin, Mahmud (1944). *Müsameret el-Ahbar ve Müsayeret el-Ahyar*. Haz. O. Turan. Ankara.
- Aksarayi, Kerimüddin, Mahmud (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara.
- Akşit, A. (2002). "Melike-i Adiliye Kümbetinde Selçuklu Devri Saltanat Mücadelesine Dair İzler". *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Der.* 2002/11.
- Angold, M. (1984). *The Byzantine Empire, 1025-1204*. New York.
- Artuk, İ. (1972). "II. Keyhüsrev'in Üç Oğlu Adına Kesilen Sikkeler". *Malazgirt Armağanından Ayrı Basım*, 269-286. Ankara: TTK.
- Simbat (1946). *Başkumandan Vekayinamesi 951-1334*. Çev. H. D. Andreasyan. İstanbul.
- Coşkun, F. (1996). *888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri* (Tanıtım Tahlil ve Metin). İ. Ü. Sosyal Bil. Ens. İktisat Tarihi Anabilim dalı Yüksek Lisans Defteri. İstanbul.
- Cahen, C. (2000). *Osmanlılardan Önce Anadolu*. Çev. Erol Üyepazarcı. İstanbul.
- Cahen, C. (2001). "13. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret". Çev. Aykut Derman. *Cogito*, 29.
- Çay, A. (1983). "Karamıkbeli (Myriokephalon), Savaşının Yeri". *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara.
- Cüveynî (1988). *Tarih-i Cihan Güşa*, I. Çev. M. Öztürk. Ankara.
- Ebu'l Ferec (1987), *Ebul Ferec Tarihi II*. Ankara: TTK yay
- Ebu'l Fidâ (1997), *el-Muhtasar fi ahbâri'l-beşer*, II, Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye. Beyrut .
- Edbury, P. W. (1991), *The Kingdom of Cyprus and the Crusades, 1191-1374*. Cambridge.
- Edhem, H. (1334). *Kayseri Şehri*. İstanbul.
- Edhem, H. (1982). *Kayseriye Şehri*. Haz. K. Göde. Ankara.
- Erkiletlioğlu, H. (2001). *Kayseri Kitabeleri*. Kayseri.
- Gruhn, A. (1904). *Die Byzantinische Politik Zur Zeit der Kreuzzüge*. Berlin.
- Grousset, R. (1980). *Bozkır İmparatorluğu*. İstanbul.
- Geoffroi de Villehardion (2001). *Konstantinopolis'te Haçlılar*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul.
- Nicol, Donald M. (1999). *Bizans'ın Son Yüzyılları (1204-1453)*. Çev. B. Umar. İstanbul.
- Demirkent, I. (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1098-1118*. Ankara.
- Demirkent, I. (1994). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1118 -1146*. Ankara.
- Demirkent, I. (1996). "Haçlılar". *DİA*, XIV, İstanbul.
- Du Cange, D. F. (1826), *Historie de L'empire Constantinople*, I. Yay. Buchon. Paris.
- Hacıgökmen M. A. (2010). "Türkiye Selçuklu Devlet Adamlarından Esededdin Ayaz". *Türkiyat Araştırmaları Der.* Bahar 2010/27.
- Heyd W. (2000). *Yakın Dogu Ticaret Tarihi*. Çev. E. Z. Karal. Ankara: TTK Yayınları
- İbn Bibi (1957). *El- Evâmirü'l- Alaiyye fi'l-Umuri'l- Alaiyye I*. Tıpkı Basım. Neşr. A. Erzi- N. Lugal. Ankara.
- İbn Bibi (1996), *El- Evâmirü'l- Alaiyye fi'l-Umuri'l- Alaiyye (Selçuk-nâme)*. Çev. M. Öztürk.. Ankara: I. Kültür Bakanlığı yay.
- İbn Bibi (1996a), *El- Evâmirü'l- Alaiyye fi'l-Umuri'l- Alaiyye (Selçuk-nâme)*. Çev. M. Öztürk, Ankara: II. Kültür Bakanlığı yay.
- İbnü'l-Esir (1987). *el-Kâmil fi't Tarih (İslâm Tarihi)*, XII. Çev. A. Ağırakça, & A.Özaydın. İstanbul.
- İbnü'l-Adim (1976). *Bugyatü't-taleb fi Tarihi Haleb*. Yay. A. Sevim. Ankara.
- İbn Vâsıl (1960). *Müferricü'l-Kurûb III*. Neşr. Cemaleddin Eş-Şeyal. Kahire.
- Karattzas, L., & Faruk, T. (1994). *Yunanca- Türkçe Sözlük*. Atina.
- Kaymaz, N. (2009). *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Giyaseddin Keyhüsrev ve Devri*. Ankara.

- Kesik, M. (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi, Sultan Mesud Dönemi* (1116-1115). Ankara.
- Koca, S. (2009). "Moğol İstilasına karşı Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın Güvenlik Politikası". *G.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz 2009/Sayı 5.
- Koca, S. (2011). "Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zâfiyeti Ve Emîr Sadeddîn Köpek'in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü". Ed. M. Ali Hacıgökmen. *Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı*. Konya.
- Koca, S. (1997), *Sultan I. İzzeddin Keykavus*. Ankara.
- Konyalı, İ. H. (1964). *Konya Tarihi*. Konya.
- Konyalı, İ. H. (1946). *Alanya Tarihi*. İstanbul.
- Konyalı, İ. H. (1945). *Akşehir Tarihi*. İstanbul.
- Konya Evkaf Defteri*, (a) 881/1476-77, vr.2b.
- Konya Evkaf Defteri*, (b) İstanbul Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet, 0-116/1, vr.16a.
- Köprülü, F. (2004). *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri, Akçağ Yayınları*. Ankara.
- L'loyd, S., & D. S. R. (1989). *Alâiye*. Çev. Nermin Sinemoğlu. Ankara.
- Melean, B. H. (2002). *Greek and Latin Inscriptions in the Konya Archeological Museum*. Ankara.
- Müneccimbaşı (2001a). *Câmfu'd-düvel*. Neşr. ve Terc. Ali Öngül. I. İzmir.
- Müneccimbaşı (2001b). *Câmfu'd-düvel*. Neşr. ve Terc. Ali Öngül. II. İzmir
- Öztürk, R. (2007). "Efendi Kelimesinden Hareketle Nasreddin Hoca'nın Kimliği Hakkında Görüşler". *S. Ü. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi*, 2007/18.
- Tevhid, A. (1341). "Antalya Surları Kitabeleri". *TTEM* (Türk Tarih Encümeni Mec. Nr. 9 (86). İstanbul.
- Turan, O. (1977a). "Kılıç Arslan II". *İA VI*, İstanbul: *MEB Yayınları*.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul.
- Turan, O. (1960). "Selçuklu Türkiyesi ve Dünya Ticareti". *Türk Yurdu*. Sayı: 10.
- Turan, O. (1988). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî MEB Yayınları. Vesikalar*. Ankara.
- Turan, O. (1951). "Selçuklular Zamanında Sivas". *DTCFD*, IX/4. Ankara.
- Turan, O. (1977). "Keykâvus I.". *İA, VI*. İstanbul:
- Turan, O. (1977). "Keyhüsrev II". *İA, VI*. İstanbul: *MEB Yayınları*.
- Turan O. (1953). "Les Souverains Seldjoukides et Leurs Sujets Non-musulmans". *Studia Islamica*, I (Paris).
- Turan, Ş. (1990). *Türkiye-İtalyan İlişkileri I. Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*. İstanbul.
- Yazıcızâde A. (2009). *Tevarih-i Âl-i Selçuk*. Haz. Abdullah Bakır. İstanbul.

Harita: Kirfard Mülkleri

Figür 1. Kirvat Kalesi ve Deresi.